

امنیت اجتماعی به مثابه پایه پیشرفت اجتماعی بر طبق آیات

قرآنی

خدیدجه سفیری^۱

چکیده

امنیت به معنی ایمنی و آسودگی از تهدید های فردی و اجتماعی، در امان بودن، از بین رفتن هراس و نگرانی است. یکی از شاخص های جهانی پیشرفت اجتماعی امنیت فردی است و چنانچه از مدل پیشرفت اجتماعی ۲۰۱۳ استفاده نمائیم امنیت اجتماعی می تواند زیر بنای هر یک از ابعاد و مولفه های این مدل باشد (نیازهای اصلی و بنیاد خوشبختی و فرصتها). آسودگی و رفع نگرانی برای آحاد جامعه در دستیابی به هر یک از این مولفه ها نکاتی است که در مقاله به آن اشاره شده است. از سویی آیات قرآنی در حوزه امنیت اجتماعی نشان میدهد که این واژه در معنای گسترده ای بکار رفته که اهمیت آن بیش از پیش برای جوامع بشری می باشد. از جمله نتایج این تحقیق با استناد به آیات در قرآن کریم این است که خداوند به ایمان آورندگان نعمت امنیت می دهد و در صورت کفران نعمت امنیت و آرامش را از آنان می گیرد. همچنین در بهشت که آمال و آرزوی انسان هاست به مومنین می فرماید «داخل شوید با سلامت و امنیت کامل». از سویی امنیت اقتصادی، امنیت روزی و کسب کار مطرح شده است. همچنین امنیت در حوزه عقیدتی و فرهنگی و علمی در آیات استناد شده در متن آمده است. سخن نهایی مقاله این است که شاخص های توسعه و پیشرفت اجتماعی را با تاکید بر امنیت اجتماعی، با استناد به آیات قرآن کریم می توان دریافت و مدل ارائه شده بر این معنا می باشد.

واژگان کلیدی: امنیت اجتماعی، پیشرفت اجتماعی، قرآن کریم، امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی و عقیدتی

بیان مسأله:

یکی از نیازهای اساسی انسان در هر جامعه ای وجود امنیت در آن است که بدون آن زندگی سعادتمندانه امکان پذیر نیست. امروزه ضرورت و اهمیت امنیت در حوزه های

^۱ استاد جامعه شناسی دانشگاه الزهرا

مختلف بر کسی پوشیده نیست چرا که تمامی امکانات زندگی در صورت فقدان امنیت می‌تواند تحت الشعاع قرار گیرد. این موضوع از آنجا مطرح می‌شود که هیچ انسانی قادر به تأمین امنیت کامل نیست، بنابراین در اجتماعی زندگی می‌کند که بتواند با همیاری دیگران امنیت را به حوزه اجتماع برگرداند.

حوزه اجتماعی به قلمروهایی از حریم فرد مربوط می‌شود که در ارتباط با دیگر افراد جامعه است. در این قلمروهاست که امنیت فرد حفظ و یا مورد تهدید قرار می‌گیرد. ناآرامی‌های شهری، جرائم اجتماعی (سرقت، بزهکاری، بی‌عفتی) جرائم جنائی (قتل و جنایت) و آبرو و حیثیت افراد قلمروهای بیان شده حوزه اجتماعی اند که بر امنیت اجتماعی افراد تأثیر می‌گذارد.

در شرایط جدید جهانی ثبات و نظم اجتماعی که با خود امنیت و احساس امنیت را به بار می‌آورد صورت جدیدی پیدا کرده است. تغییرات سریع جوامع از لحاظ ورود تکنولوژی‌ها تعریف امنیت را دچار ابهام نموده است. خانواده و دولت که خود در ایجاد ثبات اجتماعی در راستای یکدیگر حرکت می‌کردند، امروز دچار بی‌نظمی و عدم ثبات شده‌اند. دولت به شیوه‌های قهریه سعی در کنترل اجتماعی دارد و نمی‌تواند تغییرات ارزشی ناشی از تغییرات جهانی را کنترل نماید و بی‌ثباتی در ارزشها و تغییر هویت‌ها امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار داده و لازم است راهکاری اندیشیده شود. (روی پل، ۱۳۸۲)

تعریف مفاهیم:

۱- امنیت اجتماعی :

واژه **social security** که به نظر می‌رسد با امنیت اجتماعی مترادف است در متون غربی به معنای تأمین اجتماعی است و لذا در معنایی که مورد نظر ماست معادل: **safe social space** و به معنای فضای امن اجتماعی و وضعیت سلامت و آرامش فرد در جامعه و محفوظ ماندن از آسیب توسط دیگران می‌باشد. به عبارت دیگر مراد از امنیت اجتماعی اینست که هر فردی در محل زندگی خود و در اجتماع احساس آرامش و آسایش کند و با اطمینان خاطر و بدون از هرگونه نگرانی، به زندگی خود بپردازد. (سفیری، ۱۳۸۷)

امنیت اجتماعی و حفظ حریم اجتماعی (عمومی، خصوصی و خانوادگی) رفع خطرات و استفاده بهینه از فرصت‌ها را شامل شده همچنین در سایه این پایداری می‌توان ارتقاء

سطح زندگی اجتماعی را به همراه اتخاذ تدابیری در جهت کسب فرصت های زندگی شهروندان ایجاد نمود و به همراه آن ارزشهای اجتماعی احساس ما بودن و توانمندی های اجتماعی شهروندان و... را در جهت توسعه پایدار و پیشرفت همه جانبه بستر سازی کرد.

در راستای توسعه پایدار جامعه می توان اهداف توسعه را همگام با امنیت به دو دسته خاص و عام تقسیم نمود. اهداف خاص مرتبط با ارزشهای خاص هستند که بر حسب هر یک از واحدهای اجتماعی نظیر گروه، قشر، طبقه، قوم، شهر و روستا و نظام اجتماعی جامعه تغییر می یابد. ولی اهداف عام منبث از ارزشهای عام و فراگیر چون دانایی و خردگرایی، صداقت و راستگویی، آزادگی و مردم سالاری، عدالت و مساوات طلبی به بهره برداری بهینه از منابع در جهت پاسخگویی به نیازهای مردم در رشد و شکوفایی آنان و نظایر آن هستند که در بین همه واحدهای اجتماعی کمابیش مشترکند و شاخص های عام توسعه را تشکیل می دهند. (عبداللهی، ۱۳۸۷، ۱۱)

۲- پیشرفت اجتماعی:

بر اساس شاخص های پیشرفت اجتماعی social progress که در سال ۲۰۱۳ تعیین شد و ۵۰ کشور بر اساس آن سنجیده شده و رتبه بندی شده اند، مدل ارائه شده بر اساس مؤلفه های زیر تعریف می شود:

پیشرفت اجتماعی عبارت است از:

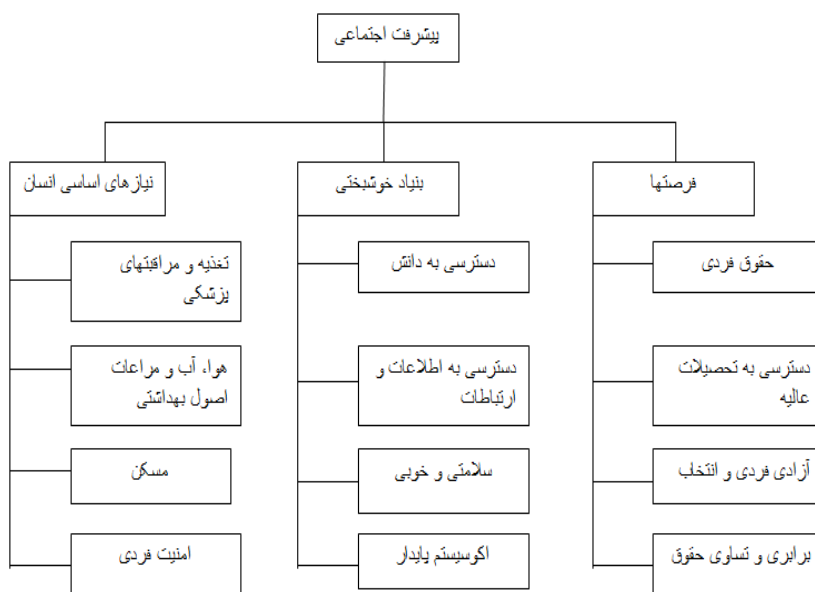
الف) ارتقاء ظرفیت و قابلیت های جامعه برای دسترس به نیازهای اساسی شهروندان.

ب) ایجاد مبانی نظری که به شهروندان اجازه دهد تا برای افزایش کیفیت زندگی و خلق شرایطی برای رسیدن به نهایت استعدادهایشان تلاش کنند.

ج) فرصت های انتخاب آزاد، دسترسی به تحصیلات عالی و برابری و تساوی حقوق.

از خلال این تعریف می توان شاخص های پیشرفت اجتماعی را اینگونه در مدل طراحی کرد:

مدل پیشرفت اجتماعی 2013

این تعریف و شاخص‌های پیشرفت اجتماعی که برای کشورهای مختلف محاسبه گردیده، نشان می‌دهد رفع نیازهای مادی و غیر مادی از غذا هوا و آب گرفته تا آزادی و حقوق فردی و برابری و تساوی حقوق، نیازهای شهروندان است که کشور پیشرفته باید بتواند آنها را برآورده سازد. در اینجا مسأله امنیت اجتماعی به معنای آرامش و رفع ترس و رعب و تهدید می‌تواند مبنای دسترسی افراد به امکانات و شرایط قرار گیرد. به طور مثال برای دسترسی به غذا و مراقبت‌های بهداشتی افراد باید ترس از دست دادن امکانات در دسترس را نداشته باشند و در تلاش برای رسیدن به نیازهای خود اطمینان و آرامش داشته باشند و نگران نباشند که حقوقشان توسط دیگران مورد تهدید قرار گیرد. پس امنیت اجتماعی نه تنها آرامش و اطمینان از تهدید دشمن خارجی است بلکه به همه مؤلفه‌های پیشرفت اجتماعی مربوط می‌شود. اهمیت و گستره امنیت اجتماعی وقتی احساس می‌شود که افراد از دسترسی به بهداشت و سلامتی، هوای مناسب، غذا و مسکن اطمینان

داشته و ترس از بی توجهی به خواسته های آنان یا نگرانی از "از دست دادن ها" به دلیل بی ثباتی جامعه نداشته باشند.

بنابراین پایه تمام شاخص های پیشرفت می تواند امنیت اجتماعی باشد. به معنای فضایی مطمئن و بدون از تهدید ها و نگرانی ها برای تحقق این شاخص ها. امنیت اجتماعی، آسوده خاطر بودن شهروندان را جهت حفظ شرایط موجودشان و عدم نگرانی بابت از دست دادن مواهب زندگیشان و فقدان ترس و تهدید نسبت به آینده را تأمین می نماید.

این مسأله طرح یکی از ارکان جامعه یعنی نظم اجتماعی را به دنبال دارد. امنیت اجتماعی معطوف به حفظ تداوم هویت اجتماعی و فرهنگی جامعه در شرایط متغیر و متحول اجتماعی است و بیش از هر چیز نیازمند روابط گرم و کارا در بین اعضای جامعه است که تحمل و مدارای اجتماعی، انسجام اجتماعی و وفاق و در نهایت نظم اجتماعی پویا را ممکن می سازد.

بنابر این امنیت اجتماعی با مفاهیمی چون نظم اجتماعی و همبستگی اجتماعی در هم آمیخته است و در واقع نتیجه اش ثبات اجتماعی است که جوامع به میزان ثبات اجتماعیشان در سطوح مختلف به توسعه پایدار دست یافته اند.

رویکرد ایجابی امنیت گفتمان جدیدی است که بیش از دو دهه از آن نمی گذرد بر این مبنا که جامعه به مرحله قابل قبولی از آگاهی و تحصیل و دانش برسد که برای پاسداری از منافعش بتواند خود از آن حراست کند. بر این اساس جامعه ای که در عین درگیر نبودن با تهدید داخلی و خارجی توان لازم را برای دستیابی به منافع جمعی اش نداشته باشد امنیت ندارد و ناامن گفته می شود (نویدینیا، ۱۳۸۸، ص ۲۷)

با این وصف وجه غالب این گفتمان معطوف به خطر نیست. بر ابعاد آرامش و اطمینان و آسایش است بنابراین امنیت اجتماعی را می توان ظرفیت بهره مندی از فرصت ها و تضمین منافع و ارزشهای افراد جامعه دانست. در واقع این رویکرد بر نگرش ذهنی و تفسیرگرایانه از خطرات غیر مادی مبتنی است. در واقع خطراتی چون اجبار، تحمیل، تهدید و تبعیض و هر آن چیزی که مانع ترقی و پیشرفت اجتماعی باشد و به تحقق آرامش و اطمینان لطمه وارد کند باعث از بین رفتن امنیت اجتماعی می شود.

برقراری نظم و امنیت در گرو ساختاری است که برخوردار از عدالت اجتماعی، تأمین و رفاه اجتماعی، اشتغال، آزادی و مشارکت واقعی مردم باشد. (غفاری، ۱۳۹۰، ص ۱۲۱)

مطابقت مفهوم امنیت اجتماعی در پیشرفت اجتماعی با آیات قرآن:

در آیات بسیاری در قرآن امنیت اجتماعی مورد توجه و تأکید بوده است آیاتی مانند 26 انفال که امنیت را نعمتی معرفی میکند که خداوند به مومنان صالح عنایت میکند و در صورت کفران نعمت آن را میگیرد ۱۱۲ نحل و برای جامعه ی ایده آل که تحت واژه بهشت از آن یاد می کند با آیه: " ادخلوها بسلام آمینین " سبا، آیه ۳۷ به مؤمنین گفته می شود به بهشت درآئید در عین سلامت و امنیت. بهشت جایی است که محلی امن و بدور از هرگونه هراس و نگرانی است. همچنین مقام امن مکانی مخصوص پرهیزکاران است. "ان المتقین فی مقام امین" دخان، آیه ۵۱ پرهیزکاران در بهشت در جای امن قرار دارند، از نعم الهی بهره می برند و هیچ ترس و رعبی از چیزی ندارند. بنا بر این جامعه ایده آل جامعه ای است که در آن ترس و نگرانی از هیچ چیزی در آن نیست .

اگر همین واژه را دنبال کنیم برای بعضی مکان ها نیز مانند شهر مکه خداوند می فرماید آن را شهر امن قرار دادیم. احتمالاً" نه فقط به معنای حفظ از تجاوز بیگانگان بلکه محلی به دور از ترس و نگرانی و هراس و دارای آرامش و اطمینان تلقی می شود.

همچنین در سوره قریش آیه ۴ "اطعمهم من جوع و امنهم من خوف" می فرماید شما را از گرسنگی رهانیدیم و از ترس و رعب امنیت بخشیدیم. بخش اول تأکید بر همان نیازهای مادی است که در مؤلفه های پیشرفت اجتماعی تحت عنوان نیازهای اصلی به غذا و هوا و مراقبت های بهداشتی آمده است و بخش دوم که رفع نیازهای غیر مادی است، امنیت بخشی به آن جامعه(مردم مکه) یعنی آسودگی از هر جهت برای دسترسی به نیازها مطرح شده است. البته در آیات دیگری همچون بقره ۱۲۶، نحل ۱۱۲ و قصص ۵۷ به این مضمون آمده : دعای ابراهیم در مورد شهر مکه که از خداوند می خواهد خدایا این شهر را محل امن و آسایش قرار بده و روزی اهلش را فراوان گردان.

دعای حضرت ابراهیم که تقدم امنیت را بر نیازهای مادی و اقتصادی مطرح می کند همان بحث اصلی ماست که چنانچه امنیت به عنوان پایه پیشرفت نباشد، در پاسخ به نیازهای مادی و غیر مادی(اعم از نیاز به آب و هوا غذا سالم ، احساس خوشبختی با مؤلفه

های دسترسی به دانش و اطلاعات و محیط زیست سالم و فرصت‌هایی چون دستیابی به آزادی و حقوق مساوی و حقوق فردی) تلاش‌ها به ثمر نمی‌رسد مگر با مفهوم امنیت اجتماعی. که در همه این ابعاد به معنی حصول اطمینان و آسودگی خیال از دستیابی به مؤلفه‌های پیشرفت می‌باشد.

هرچند در جاهای مختلف قرآن به امنیت اقتصادی و جلوگیری از به وجود آمدن فقر و نابرابری تأکید می‌نماید اما از اینکه ثروت به طور انحصاری در دست ثروتمندان جامعه باشد و محرومین و فقرا از آن بی‌بهره باشند در توزیع عادلانه به تقبیح کسانی می‌پردازد که هنگام مرگشان رسیده و هیچ‌یک از اموالشان به دردشان نمی‌خورد سوره حاقه آیه ۲۸. همچنین در آیاتی چون توبه ۳۴ و معارج ۲۵ می‌فرماید که از آنچه خداوند در اختیارشان قرار داده، حق سائل و محروم را باید بدهند. از طرفی می‌فرماید: مؤمنین کسانی هستند که قرض الحسنه می‌دهند و مهلت به بدهکاران بی‌بضاعت، تا قرض خود را ادا کنند و اهمیت این مطلب تا بدانجاست که می‌فرماید: آنان به خداوند قرض می‌دهند "یقرض الله قرضا حسنا" بقره آیه ۲۴۵.

این خود بیانگر اهمیت قائل شدن به محرومان جامعه، رفع فقر، منع کردن از انباشتن طلا و نقره و هم در مورد امنیت مناسبات اقتصادی و تجاری، دوری از ربا سوره بقره ۲۵۷ نخوردن مال دیگران به باطل نساء ۲۹ و مائده ۶۲ شاهد مثال بر اهمیت این امر است. برخی مفسران آرامش روحی افراد و سلامتی خانواده‌ها را از آثار امنیت اجتماعی دانسته‌اند (فی ضلال القرآن جلد ۱ صفحه ۲۱۰) و حتی نبودن امنیت را در جامعه زمینه ساز رکود علمی، اظهار نشدن عقاید، بروز نارضایتی عمومی، چاپلوسی، نفاق، بی‌تفاوتی و بی‌اعتمادی دانسته‌اند. (نمونه جلد ۱۰ صفحه ۸۴)

به این معنی که آزادی عقیده و بیان و دسترسی به دانش که از شاخص‌های پیشرفت اجتماعی بودند در قرآن کریم به این شکل آمده‌اند. هم‌چنین با تکیه بر اختیاری بودن پذیرش عقیده و دین، اجبار انسانها را نفی می‌کند: لا اکراه فی الدین بقره ۲۵۶.

علامه طباطبایی می‌فرماید: به رغم پذیرش انحصار نجات و رستگاری در عقیده توحید، با استناد به این آیه تحمیل دین و عقیده را مجاز نمی‌شمارد (المیزان جلد ۲ صفحه ۳۴۲)

از نظر قرآن کریم آئین حق برای همگان روشن معرفی شده است و پذیرش یا رد آن به اختیار افراد گذاشته شده است. وظیفه پیامبر را تنها تبلیغ آئین حق و نه اجبار مردم بر آن می‌داند (یونس آیه ۱۰۸).

قرآن به مشرکان جوایح حقیقت امان می‌دهد و از پیامبر می‌خواهد تا کلام خدا را اگر خواستند برای آنان بخواند و در صورت عدم پذیرش دین حق آنان را در امنیت کامل به سوی قومشان بازگرداند (توبه آیه ۶)

این آیات با مؤلفه‌ی فرصت‌ها و شاخص‌های آن، آزادی فردی و انتخاب و حقوق فردی که در تعریف مدل پیشرفت اجتماعی ۲۰۱۳ ذکر شده بود، مطابقت دارد.

آیه ۱۲ سوره نحل ۳ ویژگی برای یک سرزمین آباد و قابل سکونت و زندگی ذکر می‌نماید که به ترتیب امنیت، اعتماد و اطمینان به تداوم حیات و وجود رزق و روزی فراوان باشد.

همه کسانی که می‌خواهند سرزمینی آباد و آزاد و مستقل داشته باشند، باید قبل از هر چیز مسأله امنیت اجتماعی را برقرار نموده سپس مردم را به آینده خود امیدوار ساخته و به دنبال آن چرخ‌های اقتصادی را به حرکت درآورند.

نتیجه‌گیری:

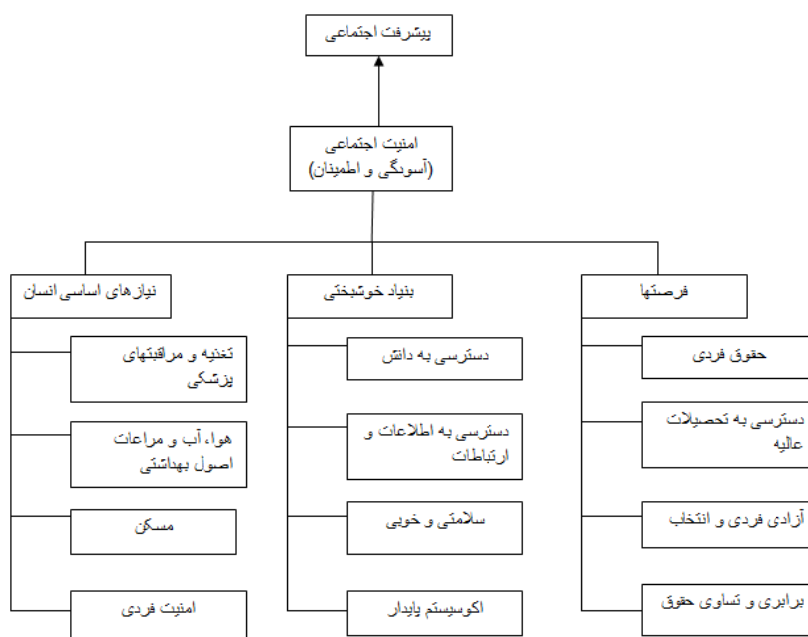
مسأله امنیت اجتماعی با تغییرات امروزی جهان پیچیده‌تر گردیده است. از معنای واژه امنیت اجتماعی آنچه مد نظر ما در این مقاله است، فضای امن اجتماعی و محفوظ ماندن افراد از خطرهای آسودگی و اطمینان بطوریکه دور از هرگونه نگرانی و ترس چه درباره آنچه می‌خواهند به دست بیاورند و هم در مورد آنچه در حال حاضر ترس از دست دادن آن را دارند تعریف می‌شود.

شهر امن شهری است که فرصت‌های زندگی در میان شهروندان به عدالت توزیع شود. ثبات اجتماعی که نتیجه نظم اجتماعی و همبستگی است ایجاد اطمینان خاطر در افراد می‌نماید و این ثبات وقتی است که افراد احساس امنیت اجتماعی بنمایند.

یکی از پایه‌های مهم توسعه پایدار تداوم توزیع عادلانه فرصت‌ها و امکانات به شهروندان است. این تداوم در افزایش کیفیت زندگی و خلق شرایطی است که افراد با آسودگی جهت رسیدن به نهایت استعدادهایشان تلاش کنند.

طراحی مدل پیشرفت اجتماعی که در متن آمده، با در نظر گرفتن پایه امنیت اجتماعی به شکل زیر ترسیم می شود:

مدل پیشرفت اجتماعی با تاکید بر امنیت اجتماعی

با توجه به مدل ارائه شده کشوری پیشرفته است که نه تنها باید نیازهای مادی و غیر مادی شهروندان را تأمین نماید بلکه هرگونه ترس و نگرانی از بی ثباتی وضع موجود و عدم دسترسی به شرایط مورد درخواست را برای آینده رفع و برطرف نماید و در واقع امنیت اجتماعی شکل گرفته و جامعه به ثبات برسد.

وقتی توزیع عادلانه منابع به درستی انجام شود ولی هنوز ترس افراد از اینکه مبدا دوباره به شرایط قبلی بازگردند وجود داشته باشد آرامش و اطمینان آنان سلب می گردد. لذا این مرحله اطمینان بخشی و دادن امنیت خاطر است که می تواند جامعه ای توسعه یافته بسازد.

در مطابقت شاخص های پیشرفت اجتماعی با آیات قرآنی به امنیت در هر یک از این مولفه ها و شاخص ها با شاهد مثال از آیات بحث را ادامه دادیم:
امنیت از دیدگاه کلی قرآن عبارت است از: نعمت بزرگی که خداوند عنایت میکند و در صورت ناسپاسی از افراد گرفته میشود.

جامعه ایده آل که همان بهشت است ورود مومنان به بهشت را با آیه ی ادخلوها بسلام امنین سبا ۳۷ بیان کرده و یا در آیه ان المتقین فی مقام امین دخان ۵۱، مقام امین را مکان و جایگاهی امن که مومنین با خیالی آسوده به بهره برداری از نعمات الهی مشغولند تحلیل میکند .

از طرفی شهر امن را مکه معرفی میکند و در دو جا در اهمیت شهر مکه امنیت بخشی را مورد توجه قرار داده است:

۱- سوره قریش ایه ۴ با دادن طعام مشکل مردم حل نشده بلکه باید امنیت اجتماعی داشته باشند تا لطف الهی درباره آنان کامل شود و آنها حق و حقیقت را شناخته و عبادت کنند.

۲- در آیه بقره ۱۲۶ دعای حضرت ابراهیم از خداوند برای مکه ابتدا امنیت سپس روزی فراوان میخواهد.

پس امنیت بخشی مهم تر از نیازهای مادی است. هر چند قرآن کریم امنیت اقتصادی و رفع فقر و نابرابری و جلوگیری از شکاف طبقاتی را با آیات مختلفی بررسی میکند. آیاتی چون بقره ۲۴۵ و ۲۵۷ و نسا ۲۹ و مائده ۶۲. از سلامت مناسبات اقتصادی، تلاش برای کسب روزی ولی همراه آن دادن حق محرومان از مال و در آمد، رفع فقر و نابرابری را با امنیت اقتصادی معادل میگیرد.

تاکید بعدی قرآن بر امنیت در دسترسی افراد به انتخاب و آزادی بیان و عقیده است. در قرآن کریم با این که رستگاری را در عقیده توحید میداند آنان را که نمیخواهند آزاد میگذارد و به پیامبر میفرماید لا اکراه فی الدین بقره ۲۵۶. لذا حقوق فردی و امنیت فردی که از شاخص های پیشرفت بوده بدینوسیله در آیات به آنها تاکید شده است. بعضی مفسران حتی نبودن امنیت را در جامعه زمینه ساز رکود علمی، چاپلوسی و بی اعتمادی دانسته اند و این تاکید قرآن را در شاخص های پیشرفت آزادی بیان و آزادی عقیده و انتخاب بررسی کردیم.

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اربدیشت و خرداد ۱۳۹۳

در پایان به بیان امیر المومنین علی (ع) میپردازیم که در حدیثی فرمودند " بدترین جاها برای سکونت جایی است در آن امنیت نباشد". امام صادق (ع) فرمودند: سه چیز است که عموم مردم به آن نیازمندند: امنیت، عدالت و فراوانی نعمت .

منابع:

- بستان ، حسن. (دایره المعارف قرآن کریم، ص ۳۹۴)
حسینی دشتی ، سید مصطفی ، فرهنگ معارف و معاریف ، جلد ۲ ص ۵۲۳
روی پل ، ۱۳۸۲ . معمای امنیت اجتماعی ، ترجمه منیژه نوید نیا ، فصلنامه مطالعات راهبردی
سال ششم ، شماره سوم ، ص ۶۰۵-۷۰۸
سفیری ، خدیجه ، ۱۳۸۷ ، نقش NGO های محله ای در تامین امنیت ، فصلنامه مطالعات
اجتماعی ایران ، شماره پیاپی ۴ زمستان . ص ۱۴۶
طبا طبایی ، محمد حسین ، تفسیر المیزان ، جلد ۲ صفحه ۳۴۲
عبد الهی ، محمد ، ۱۳۸۷ ، " طرح مسائل اجتماعی ایران " مجموعه مقالات ،
انتشارات آگه
و انجمن جامعه شناسی ایران ، ص ۳۴-۹
غفاری ، غلامرضا ۱۳۹۰ ، " سرمایه اجتماعی و امنیت انتظامی ، انتشارات جامعه شناسان
- فی ظلال القرآن، جلد ۱ ص ۲۱۰
قرآن کریم
مکارم شیرازی ، ناصر ، تفسیر نمونه ، جلد ۱۰ صفحه ۸۴
- نوید نیا ، منیژه ، ۱۳۸۲ ، درآمدی بر امنیت اجتماعی ، فصلنامه مطالعات راهبردی سال ششم
شماره ۱۹
Porter.M.Scott.stern and Roberto Artavia Loria.Social progress index
2013